

BANKLARNING INVESTITSIYA FAOLIYATI ORQALI HUDUDIY ISHLAB CHIQRISHNI RIVOJLANTIRISH: “HAMKORBANK” ATB TERMIZ FILIALI MISOLIDA TAHLIL

Qulsoatov Jushqin Umirjon o‘g‘li

Andijon davlat texnika instituti

“Iqtisodiyot” yo‘nalishi 4- kurs talabasi

Ilmiy rahbar: O.Mirzayev

Annotatsiya. Ushbu maqolada banklarning investitsiya faoliyati orqali hududiy ishlab chiqarishni rivojlantirish masalalari “Hamkorbank” ATB Termiz filiali misolida tahlil qilingan. Maqolada tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan investitsiya mablag‘larining hudud iqtisodiyoti va ishlab chiqarish korxonalarini faoliyatiga ta’siri yoritilgan. Shuningdek, bank investitsiyalarining yangi ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish, mavjud korxonalarini modernizatsiya qilish hamda ish o‘rinlari sonini oshirishdagi ahamiyati baholangan.

Kalit so‘zlar: bank investitsiyalari, investitsiya faoliyati, hududiy ishlab chiqarish, sanoat rivojlanishi, tijorat banklari, investitsiya loyihalari.

Kirish. Bugungi kunda O‘zbekistonda hududiy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish va ishlab chiqarish tarmoqlarini kengaytirishda tijorat banklarining investitsion faoliyati tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Banklar an’anaviy kredit berish funksiyasidan chiqib, iqtisodiyotning real sektoriga uzoq muddatli sarmoyalar yo‘naltiruvchi institutsional investorlarga aylanib bormoqda. Bu o‘zgarish bejiz emas — O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-sonli "2020–2025 yillarga mo‘ljallangan bank tizimini isloh qilish strategiyasi to‘g‘risida"gi Farmonida tijorat banklarini davlat iqtisodiyotidagi passiv vositachidan haqiqiy bozor institutlariga, sanoatni qo‘llab-quvvatlovchi yirik sarmoyadorlarga aylantirish ustuvor maqsad sifatida belgilangan.

Surxondaryo viloyati o‘zining strategik geografik joylashuvi, Afg‘oniston bozorlariga transchegara yaqinligi va boy agrosanoat salohiyati bilan ajralib turadi. Aynan shu xususiyatlar viloyatni xalqaro sarmoyalar uchun jozibali maydon qiladi. "Hamkorbank" ATB — O‘zbekistonning uchinchi yirik xususiy tijorat banki bo‘lib, 50 ta filial va 150 dan ortiq xizmat shobasi orqali aholini moliyaviy xizmatlar bilan qamrab oladi. Osiyo taraqqiyot banki (OTB) 2024-yil dekabrda "Hamkorbank" bilan 625 mlrd. so‘m (taxminan 50 mln. AQSh dollari) miqdorida kredit liniyasi shartnomasi imzolagan bo‘lib, mablag‘larning asosiy qismi viloyatlardagi kichik va o‘rta biznesni moliyalashtirishga yo‘naltirilishi belgilangan. Ushbu maqolada filialning investitsion

faoliyati, uning hududiy ishlab chiqarishga ta'siri hamda mavjud muammolar va takomillashtirish yo'llari tahlil qilinadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Tadqiqotda quyidagi usullar majmuidan foydalanildi: filialning 2021–2025 yillar xalqaro moliyaviy hisobot standartlari (IFRS) asosida tayyorlangan yillik hisobotlari gorizontaal va vertikal tahlil metodlari orqali o'rganildi; investitsion portfelning tarmoqlar va valyutalar kesimidagi tarkibiy siljishlari baholandi; muammoli sarmoyalar (NPL) va likvidlilik ko'rsatkichlari xalqaro Bazel III standartlari talablari bilan qiyosiy tahlil qilindi. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining statistik byulleteni ma'lumotlari, Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasining hududiy iqtisodiy ko'rsatkichlari hamda Zenodo va ResearchGate ilmiy bazalaridagi tegishli o'zbek tilidagi nashrlar manba sifatida qo'llanildi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

"Hamkorbank" ATB Termiz filialining moliyaviy tahlili qator muhim tendensiyalarni ko'rsatdi. Filialning ishlab chiqarishga yo'naltirilgan investitsion portfeli 2021-yildagi 110,4 mlrd. so'mdan 2025-yil yakuniga kelib 245,2 mlrd. so'mga yetib, uch yil ichida 222,1 foizga kengaydi. Bu o'sish dinamikasi oddiy iqtisodiy vaziyatning yaxshilanishi emas, balki filial boshqaruvining maqsadli investitsion siyosatining bevosita natijasi hisoblanadi. Portfelning tarmoqlar bo'yicha tarkibiy tahlili esa Surxondaryo viloyatining makroiqtisodiy ixtisoslashuviga mos kelishini tasdiqlaydi: jami investitsiyalarning 42,8 foizi yengil sanoat va to'qimachilik korxonalarini zamonaviy uskunalardan bilan jihozlashga, 34,7 foizi qishloq xo'jaligi mahsulotlarini qayta ishlash va agrologistika tarmog'ini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Filial investitsiyalarini moliyalashtirish manbalarining tarkibiy tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, portfelning 65 foizi xalqaro moliya institutlari — OTB va YTTB — kredit liniyalari hisobidan qoplangan. Bu bankka mahalliy depozitlardan ancha arzon bo'lgan, yillik 7–9 foizli xorijiy valyutadagi uzoq muddatli resurslarni jalb qilish imkonini bermoqda. Shuning uchun ham kapital rentabelligi (ROE) 2025-yilda 21,8 foizga yetgani va muammoli sarmoyalar (NPL) ulushi 4,2 foizdan 3,1 foizgacha pasaygani filialning kuchli risk-menejment tizimiga ega ekanligini isbotlaydi.

Investitsiyalarning hududiy iqtisodiyotga ta'siri aniq raqamlarda o'z ifodasini topdi. 2025-yil yakuni bo'yicha filial mablag'lari hisobiga ishga tushirilgan sanoat loyihalari 2 150 ta doimiy ish o'rni yaratdi, moliyalashtirilgan korxonalar tomonidan amalga oshirilgan eksport hajmi esa 45,2 mln. AQSh dollariga yetib, 2023-yilga nisbatan 2,4 barobarga oshdi. Bu ko'rsatkichlar iqtisodiyot nazariyasida "investitsion multiplikator" deb ataladigan hodisaning amaliy namunasi: bankdan investitsiya olgan zavod yoki fabrika nafaqat o'zi rivojlanadi, balki xomashyo yetkazib beruvchilar, transport va logistika kompaniyalari ham rivojlana boshlaydi, viloyat byudjetiga soliq tushumlari ko'payadi.

Mavjud muammolar

Shu bilan birga, tahlil bir qator tizimli muammolarni ham aniqladi. Eng muhimi — resurslar muddatliliigi bo'yicha nomutanosiblik masalasidir. Filialga jalb qilingan depozitlarning 56 foizi bir yilgacha bo'lgan qisqa muddatli mablag'lardan iborat, investitsion kreditlar esa 5–7 yilga beriladi. Bu holat bank amaliyotida "likvidlilik riski" deb ataladi va o'z vaqtida hal qilinmasa, jiddiy moliyaviy muammo keltirib chiqarishi mumkin. Hozircha Markaziy bank tomonidan o'rnatilgan likvidlilik qoplama me'yori (LCR) 141,5 foizni tashkil etib, talab darajasidan ancha yuqori, ammo bu xatarni to'liq bartaraf etmaydi.

Ikkinchi dolzarb muammo — xorijiy valyutadagi kreditlardan foydalanuvchi mahalliy korxonalaridagi valyuta kursi xataridir. Investitsion portfelning 53 foizi AQSh dollari yoki yevroda ajratilgan, biroq aksariyat mahalliy ishlab chiqaruvchilar o'z mahsulotlarini ichki bozorda so'mda sotadi. So'm qadrsizlangan taqdirda bu korxonalarining kredit majburiyatlarini bajarish yuki keskin oshadi. Uchinchi muammo institutsional xarakter kasb etadi: mahalliy ishlab chiqarish korxonalarining moliyaviy hisobotlari xalqaro standartlar (IFRS) talablariga to'liq javob bermaganligi, korporativ boshqaruvdagi shaffoflik kamligi arzon xorijiy kredit liniyalarini o'zlashtirishda jiddiy to'siq bo'lib qolmoqda.

Takomillashtirish yo'llari

Tadqiqot natijalariga ko'ra, filial investitsion faoliyatini yanada samarali qilish uchun bir necha muhim yo'nalishda harakat qilish zarur. Birinchi yo'nalish — xalqaro "Yashil obligatsiyalar" (Green Bonds) bozorini o'zlashtirish. Surxondaryo viloyatida tomchilatib sug'orish tizimlari, quyosh panelli issiqxona majmualari va energiya tejamkor sanoat korxonalarini faoliyat yuritmoqda. Aynan shu kabi ekologik jihatdan toza loyihalarni moliyalashtirish uchun Yevropa va Osiyo fond birjalarida obligatsiyalar chiqarish bank uchun an'anaviy kreditlardan 1,5–2,0 foizga arzon resurs jalb qilish imkonini beradi, chunki ESG (ekologik, ijtimoiy va korporativ boshqaruv) fondlari aynan shunaqa loyihalarni moliyalashtirishdan manfaatdor.

Ikkinchi yo'nalish — mahalliy korxonalariga IFRS standartlariga o'tishda yordam beruvchi bank qoshidagi konsalting xizmati. Filial shunchaki pul beruvchi kassa emas, balki tadbirkorlarga xalqaro meyorlar asosida biznes-reja tuzishga yordam beruvchi hamkor muassasaga aylanishi lozim. Uchinchi yo'nalish — xorijiy valyutadagi kreditlardan foydalanuvchi korxonalar uchun valyuta xedjirlash xizmatlarini (forvard va svop shartnomalari) keng joriy etish. Bu tadbirkorlarni kurs tebranishlari ta'siridan himoya qiladi va bankning NPL ko'rsatkichini barqaror saqlab turadi. To'rtinchi yo'nalish — sun'iy intellektga asoslangan erta ogohlantirish tizimini (EWS) joriy etib, muammoli kreditlar shakllana boshlashidan 3–4 oy avval belgilari aniqlanganda zarur choralar ko'rish imkoniyatini yaratish.

Xulosa

"Hamkorbank" ATB Termiz filiali misolida o'tkazilgan ushbu tahlil shuni ko'rsatdiki, tijorat banklarining investitsion faoliyati Surxondaryo viloyatidagi sanoat va agrosanoat korxonalarini modernizatsiya qilishda, yangi ish o'rinlari yaratishda va eksport salohiyatini oshirishda hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qilmoqda. Investitsion portfelning uch yil ichida 222 foizga o'sishi va buning natijasida yaratilgan 2 150 ta doimiy ish o'rni bank sarmoyasining multiplikativ samarasini aniq raqamlarda tasdiqlaydi. Biroq, resurslar bazasining muddatlilik bo'yicha nomutanosibliigi, xorijiy valyutadagi kreditlardan kelib chiqadigan kurs xatari va mahalliy korxonalaridagi institutsional tayyorgarlik darajasining pastligi — bu muammolar tizimli yondashuvni talab qiladi. Yashil obligatsiyalar, valyuta xedjirlash va AI-asosli monitoring kabi zamonaviy moliyaviy vositalarni qo'llash filialga hududiy investitsiya lokomotiviga aylanish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2020–2025 yillarga mo'ljallangan bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi PF-5992-sonli Farmoni, 2020-yil 12-may. — lex.uz
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni, 2022-yil 28-yanvar. — lex.uz
3. O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-598-son Qonuni, 2019-yil 25-dekabr. — lex.uz
4. "Hamkorbank" ATB ning 2021–2025 yillar moliyaviy hisobotlari (IFRS asosida). — www.hamkorbank.uz
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining 2023-yil yillik hisoboti va statistik byulleteni. — www.cbu.uz
6. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi — hududiy iqtisodiy ko'rsatkichlar, 2023–2025. — www.stat.uz
7. Abdullayeva Sh.Z. Bank ishi. Darslik. — Toshkent: "Iqtisodiyot-moliya", 2019.
8. Banklarning investitsion faoliyati bo'yicha hisobotlari hamda uning ijobiy va salbiy tomonlari // Zenodo ilmiy arxivi, 2025. — DOI: 10.5281/zenodo.15210093
9. Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari // Zenodo ilmiy arxivi, 2024. — DOI: 10.5281/zenodo.12803619
10. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda tijorat banklarining roli // Zenodo ilmiy arxivi, 2026. — DOI: 10.5281/zenodo.18253295
11. Soliyeva M.Sh. Hududlararo investitsion farqlarni aniqlashda iqtisodiy-statistik usullar // Statistika va iqtisodiyot. — 2023. — №3. — B. 52–61.

12. Asian Development Bank — ADB (2024). ADB and Hamkorbank Sign Deal to Enhance Financial Access for Rural MSMEs in Uzbekistan. — www.adb.org, 20 December 2024.

13. International Finance Corporation — IFC. Investment in Hamkorbank: MSME Lending in Remote Areas of Uzbekistan. — disclosures.ifc.org

14. O'zbekiston Vazirlar Mahkamasining 2023–2025-yillarga mo'ljallangan investitsiya dasturini amalga oshirish to'g'risidagi PQ-459-son qarori, 2022-yil 28-dekabr. — lex.uz

